

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

КАПЕЛЮХ Дмитро Петрович

УДК 82.2

ПОЕТИКА ДРАМАТУРГІЧНОЇ РЕМАРКИ

10.01.06 – теорія літератури

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Житомир – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі теорії та історії світової літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор філологічних наук, доцент
Васильєв Євгеній Михайлович,
Рівненський державний гуманітарний
університет,
завідувач кафедри теорії та історії
світової літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Козлов Роман Анатолійович,
Київський університет імені
Бориса Грінченка,
професор кафедри української
літератури та компаративістики

кандидат філологічних наук
Бербенець Людмила Сергіївна,
Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка
НАН України,
науковий співробітник відділу теорії
літератури та компаративістики

Захист відбудеться «2» квітня 2019 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої
вченої ради К 14.053.03 у Житомирському державному університеті імені
Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Пушкінська, 49, ауд. 17).

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Житомирського державного
університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська,
38).

Автореферат розіслано «1» березня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Закалюжний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми. Питання поетики драматургічного твору здавна цікавили представників філологічної науки – літературознавців, мовознавців, театрознавців. Починаючи з епохи античності й до сьогодення зарубіжними та українськими вченими розроблено чимало як узагальнених концепцій художнього функціонування драматургічного роду літератури загалом, так й окремих питань його поетики, окреслених у теоретичному чи історичному дослідницькому розрізі. Пріоритетними напрямками дослідження поетики драматургічного тексту були й залишаються питання, пов'язані із художньою специфікою його родової належності, ідейно-тематичною компонентою, сюжетно-композиційними особливостями, мовленнєвою організацією, окремими етапами історичного генезису театрального мистецтва загалом і простеженого в межах певних національних літератур, зокрема. В останні десятиліття предметом особливих зацікавлень літературознавців стали питання генологічної специфіки драматургічного роду літератури, зокрема, проблема жанрових трансформацій, модифікацій та новацій сучасної драматургії, а також дослідження художніх особливостей поетики окремих драматургів. Утім, попри велику кількість сучасних філологічних досліджень, присвячених поетиці драматургічного тексту, у спектрі пов'язаних із ним проблемних теоретичних питань залишається чимало таких, які потребують подальшого вивчення й теоретичного умотивування. Зокрема, недостатньо дослідженою в сучасному літературознавстві залишається проблема теоретичного осмислення поетики й функціональних особливостей авторської ремарки як структурного компоненту композиційної побудови драматургічного твору. Окремі теоретичні аспекти художнього функціонування ремарки, питання її історичного генезису частково привертала увагу зарубіжних й українських дослідників (Е. Бентлі, П. Паві, А. Зорін, А. Габдулліна, Ю. Кабікіна, М. Сулима, С. Хороб, Р. Козлов, Т. Вірченко, Є. Васильєв та ін.), але загалом проблема дослідницької ідентифікації змістовних й формальних ознак драматургічної ремарки усе ще залишається дискусійною в сучасному літературознавстві. Відсутність комплексних досліджень, присвячених поетиці драматургічної ремарки, й обумовлює **актуальність** нашої дисертаційної роботи, у якій опрацьовано й систематизовано основні змістовні та формальні ознаки ремаркового тексту драматургічного твору, а також узагальнено та схарактеризовано варіативні авторські структурні типи та семантичні моделі його сценічної реалізації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовлено на кафедрі теорії та історії світової літератури Рівненського державного гуманітарного університету в межах програми науково-дослідної роботи «Сучасна компаративістика: мовознавчий та літературознавчий аспект» (державний реєстраційний номер 0117U0069372, термін виконання 2017–2022 рр.). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №7 від 27.02.2015 р.).

Метою роботи є комплексне дослідження поетики ремаркового тексту у творах зарубіжних та українських драматургів (від епохи античності до межі

XX–XXI ст.), художньої специфіки його вияву та пріоритетів естетичних стратегій.

Досягнення зазначеної мети передбачає виконання конкретних **завдань**, пов'язаних із аналізом:

- проблем рецепції поезики й функціональних особливостей ремарки в сучасних літературознавчих дослідженнях;
- дискусійних питань термінологічного означення ремарки;
- структурної позиції ремарки в загальній композиційній побудові драматургічного твору;
- типологічних моделей класифікації ремаркового тексту;
- принципів художньої організації та семантичних типів сценічної ремарки;
- поезики номінативної та декупажної ремарки;
- художніх особливостей афішної та обрамлювальної ремарок.

Об'єктом дослідження у дисертації є твори зарубіжних та українських драматургів, які належать до різних літературних напрямів, шкіл й угруповань, простежені в широкому відрізку історичного часу від епохи античності й до межі XX–XXI ст. Загальний обсяг досліджуваних матеріалів склав 266 драматургічних творів 107-ми зарубіжних та 159-ти текстів 61-го українського письменників. Матеріал, використаний для дослідження, відібрано із драматургічного доробку зарубіжних та українських митців, художня творчість яких особливо виразно й показово демонструє потенційні можливості впровадження в театральну-сценічну композицію різних компонентів ремаркового тексту та яскраво засвідчує реалізований ними спектр авторських функціональних стратегій.

Предмет дослідження – художній феномен авторської драматургічної ремарки, семантичні особливості, типологічні закономірності та структурні моделі художньої організації ремаркового тексту, концептуальні орієнтири його ідейно-художніх домінант.

Теоретико-методологічною основою роботи є наукові праці зарубіжних вчених-літературознавців, присвячені дослідженню загальних питань та окремих елементів художнього функціонування драматургічної ремарки (Е. Бентлі, П. Паві, В. Волькенштейн, С. Владіміров, А. Вольська, О. Горелов, І. Зайцева, А. Зорін, Н. Іщук-Фадеева, Ю. Кабикіна, С. Носов, І. Чистюхін та ін.), лінгвістів (С. Андреева, І. Балягіна, Л. Борботько, С. Бочавер, А. Габдулліна, Н. Ніколіна, Р. Сафаралієва, О. Сафронов, К. Толчєєва та ін.), а також українських філологів (П. Білоус, Є. Васильєв, Т. Вірченко, Р. Козлов, Н. Малютіна, Н. Слюсар, М. Сулима, С. Хороб та ін.).

Теоретичною та методологічною базою дисертації є системно-цілісний підхід до осмислення теоретичних основ та історичних етапів розвитку ремаркового тексту, який умотивовує широкий спектр дослідницьких методів аналізу драматургічних текстів, зокрема: порівняльно-історичний (зумовлений необхідністю простежити головні етапи художнього генезису ремаркового тексту, а також особливостей його сценічного втілення в художній творчості окремих драматургів), описовий (умотивований потребою упорядкування й систематизації залучених до аналізу текстів українських і зарубіжних драматургів), проблемно-тематичний (спрямований на окреслення змістовних,

семантико-функціональних ознак ремаркового тексту), структурно-типологічний (уможливлює розробку типології структурних типів та семантичних різновидів авторських драматургічних ремарок), імагологічний, генологічний, інтертекстуальний тощо (дають змогу встановлювати певні теоретичні узагальнення щодо певних аспектів сценічного впровадження різних типів авторської драматургічної ремарки).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

- уперше в українському літературознавстві розроблено комплексну, системно-цілісну концепцію аналізу художньої парадигми ремаркового тексту драматургічного твору, обґрунтовану на матеріалі дослідження 415-ти творів 168-ми українських і зарубіжних письменників;
- зазначено й обґрунтовано проблемні питання теоретичних засад вивчення поетики драматургічної ремарки;
- виокремлено та класифіковано основні структурні типи авторських драматургічних ремарок;
- систематизовано семантичні різновиди форм їхньої сценічної реалізації;
- досліджено та схарактеризовано принципи художньої організації та функціональні типи сценічної ремарки;
- розроблено та класифіковано семантичні моделі парасценічної ремарки драматургічного твору.

Теоретичне значення дисертації. У роботі узагальнено й систематизовано розроблені в українському та зарубіжному літературознавстві підходи до спроб теоретичного означення, опису й систематизації типів ремаркового тексту в композиційній структурі драматургічного твору, окреслено головні змістовні та формальні ознаки ремаркового тексту, запропоновано й обґрунтовано теоретичні критерії для означення його художнього статусу й варіантних моделей його семантичної та структурної типологізації.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його основні дослідницькі спостереження й результати можуть бути використані під час викладання літературознавчих і мовознавчих дисциплін у ВНЗ, підготовки літературних спецсеминарів та спецкурсів, підручників і посібників із питань теорії та історії української, зарубіжної літератури, а також у практиці викладацької роботи вчителів-словесників.

Апробація результатів дисертації.

- Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми літературознавчої термінології» (м. Рівне, 15–16 жовтня 2015 р.).
- Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми літературознавчої термінології» (м. Рівне, 28–29 квітня 2017 р.).
- Міжнародна науково-практична конференція «Джозеф Конрад: час, простір, пам'ять» (м. Бердичів, 28–29 вересня 2018 р.).
- Всеукраїнська наукова конференція з міжнародною участю «ІХ Брехтівські драматургічні читання» (м. Житомир, 27–28 березня 2018 р.).
- Всеукраїнська науково-практична конференція «Філологія та

лінгвістика у сучасному світі» (м. Запоріжжя, 24–25 серпня 2018 р.).

- Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті» (м. Рівне, 11–12 жовтня 2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація, автореферат і всі опубліковані статті написані автором одноосібно.

Публікації. За темою дисертації оприлюднено 8 статей, із них: 1 – в іноземному виданні, 5 – у провідних фахових українських наукових виданнях, 2 – в інших наукових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (383 позиції). Загальний обсяг дисертації – 235 сторінок машинопису, основного тексту – 194 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Вступ до дисертації уміщує обґрунтування вибору теми, її актуальності в колі відповідних напрямів сучасних філологічних досліджень, визначення об'єкта та предмета, мети й завдань роботи, окреслення її теоретико-методологічної основи, характеристику теоретичного й практичного значення, наукової новизни одержаних результатів.

У **першому розділі «Теоретичні засади вивчення драматургічної ремарки»**, який складається із трьох підрозділів, схарактеризовано сучасний стан дослідження поезики ремаркового тексту, напрями й підходи, а також спектр основних теоретичних проблем його вивчення в сучасній філологічній науці.

У **підрозділі 1.1. «Рецепція поезики та функціональних особливостей ремарки в сучасних літературознавчих дослідженнях»** з'ясовано, що проблема драматургічної ремарки в останні десятиліття ХХ і початку ХХІ ст. все більше зосереджує увагу сучасної мовознавчої та літературознавчої науки. Пріоритетними напрямками лінгвістичного дослідження поезики драматургічної ремарки є питання: мовленнєвих особливостей сценічного втілення ремарки і, зокрема, семантики її мовленнєвого компоненту – стилістично-граматичного, синтаксичного, а також питання її лінгвістичного аналізу. До сфери мовознавчих зацікавлень ремаркою ходять питання, пов'язані з широким спектром загальних теоретичних ознак, зокрема, її структурно-семантичних властивостей – функції та прагматики мовленнєвих висловлювань, проблеми перекладу й адекватного розуміння тексту іншомовних драматургічних творів. Серед напрямів лінгвістичного вивчення ремарки найбільш дотичними до її літературознавчих досліджень є ті, які зосереджують увагу на взаємозв'язку її семантичних властивостей з особливостями ідіостилю драматурга.

Широкоаспектною є тематика теоретичних питань дослідження ремарки, розроблювана сучасною літературознавчою наукою. Зокрема, ремарка цікавить літературознавців як форма вияву автора в драматургічному творі, як засіб характеристики персонажа драматургічного твору, у контексті специфіки жанрової обумовленості поезики ремарки, прийомів графічного її оформлення, текстуального статусу ремарки, форм і прийомів її співвідношення з

діалогічною (репліковою) частиною драматургічного твору, теоретичних меж понятійного обсягу ремарки, художніх функцій, які вона виконує в загальній структурі драматургічного твору, моделей класифікації структурно-семантичних різновидів драматургічних ремарок, поетики окремих її різновидів, різних аспектів її історичного генезису.

В українській літературознавчій науці вивчення ремарки лише починається. Усе ще, на жаль, відсутні дисертаційні праці, у яких розглядалися б окремі теоретичні аспекти поетики ремарки та етапи її художньої еволюції. До нечисленних праць українських літературознавців, у яких у більш або менш широкому теоретичному обсязі розглянуто питання поетики ремарки, належать наукові розвідки М. Сулими, С. Хороба, Р. Малютіної, Р. Козлова, Т. Вірченко, Є. Васильєва та ін.

У підрозділі 1.2. «Питання термінологічного означення ремарки» констатовано, що серед актуальних питань дослідження ремарки дискусійною є вже сама проблема її термінологічного означення. У французькій театральній практиці на означення ремарки використовується вислів «*indication scénique*» (букв. сценічна вказівка), у англійській – «*stage direction*». Німецьким аналогом зазначених термінів є поняття «*bühnenanweisung*» – авторська ремарка і «*regieanweisung*» – ремарка режисера. В італійському театрі вживаним є термін «*didascalia*» (букв. – «наука»), який бере початок з англійської термінології. У російськомовному й українськомовному театральному середовищі загалом стверджений термін «ремарка», який увійшов до повсякденної сценічної практики, завдячуючи його сценічній адаптації А. Чеховим і К. Станіславським (в Росії) та Лесею Українкою (в Україні). Перші власне літературознавчі спроби теоретичного осмислення структурно-семантичних ознак і функцій ремарки припадають на 20–30-ті роки ХХ ст., зокрема, у працях Б. Томашевського й С. Кржижановського. Водночас і нині семантичний обсяг поняття «ремарка» все ще не має чіткого термінологічного статусу, про що, зокрема, свідчить і численна синонімічна низка використовуваних сучасними дослідниками понять для її теоретичного означення: авторські «зауваження», «пояснення», «вказівки», «рекомендації», «примітки», «особливий тип композиційно-стилістичних одиниць», «субжанр» тощо. Не досягнуто дослідниками ремарки однастайності у питаннях, пов'язаних з окресленням кола належних ремарці семантичних ознак, функцій, засобів її графічного виділення.

У підрозділі 1.3. «Ремарка як структурний елемент композиційної побудови драматургічного твору» окреслено коло найбільш дискусійних питань дослідження ремарки в сучасному літературознавстві, зокрема: 1) текстуального статусу ремарки, форм і прийомів її співвідношення з діалогічною (репліковою) частиною драматургічного твору; 2) теоретичних меж, якими можна окреслити понятійний обсяг ремарки; 3) характеру співвідношення ремаркового тексту автора і його сценічного втілення режисером, який здійснює театральну постановку авторського драматургічного тексту. Констатовано, що загалом у розрізі лінгвістичних і літературознавчих досліджень поетики драматургічної ремарки, попри значну кількість присвячених їй наукових праць, усе ще залишається чимало питань, які потребують додаткового вивчення та теоретичного осмислення.

У другому розділі «Структурні типи та семантичні різновиди

авторських драматургічних ремарок» проаналізовано наявні в сучасній філологічній науці типологічні моделі класифікації ремаркового тексту, а також досліджено принципи художньої організації та семантичні типи сценічної ремарки.

У підрозділі 2.1. «Типологічні моделі класифікації ремаркового тексту» з'ясовано, що окремі аспекти вивчення поетики драматургічної ремарки цікавлять як літературознавців, театрознавців, так і вчених-лінгвістів. Відповідно, у практиці їхніх досліджень на сьогодні розроблено чимало різних типологічних моделей класифікації ремаркового тексту.

Теоретичною основою мовознавчих класифікацій найчастіше виступають лінгвостилістичні принципи, за допомогою яких окреслюються різні структурно-семантичні різновиди авторських ремарок й, зокрема, їхня означеність різними частинами мови або різними типами мовленнєвих синтаксичних конструкцій. Доволі поширеним у лінгвістичній науці є функціональний підхід до типологізації різновидів ремарок (праці В. Комарової, О. Пеньковського, Б. Шварцкопфа, Н. Слюсар та ін.). Функціонально-семантичний підхід до класифікації драматургічних ремарок застосовано в мовознавчих дослідженнях М. Голованьової, І. Лімановської, К. Толчеевої та ін.; структурно-комунікативний та структурно-семіотичний підхід – у працях С. Бочавера, Л. Чалої, Т. Колесової, А. Габдулліної та ін.

У літературознавчій науці перші спроби виокремлення різновидів ремарки зроблено ще у 20-ті роки ХХ ст. відомим представником формальної школи Б. Томашевським. Спільними для літературознавців і мовознавців є спроби типологізації ремарок з огляду на функціональний спектр, у якому вони виявляють себе в драматургічному творі (Л. Польщикова, І. Чистюхін та ін.). Водночас, крім власне змістовних, функціональних, літературознавці намагаються враховувати й формальні ознаки ремарки, зокрема, спосіб, у який вона може бути розташована щодо основного діалогічно-реплікового тексту (дослідження А. Зоріна, К. Поліщука та ін.).

Аналіз наявних у сучасній філологічній науці спроб типологізації моделей класифікації ремаркового тексту дає підстави стверджувати, що критерії й підходи вчених до таких узагальнень почасти мають ознаки логічно-понятійної неупорядкованості й суб'єктивно-дослідницького упередження, відтак питання систематизації типів ремарок потребує майбутнього вивчення та теоретичного умотивування.

Нами запропоновано класифікувати ремарковий текст за ознаками його подвійного формально-змістовного розміщення та упорядкування у тексті драматургічного твору.

Формальний підхід передбачає виокремлення й систематизацію типів ремарок за ознаками місця їх розташування в загальній композиційній побудові п'єси та характеру співвідношення з основним текстом драми. У формальному розрізі нами виокремлено два основні структурні типи ремарок: сценічні й парасценічні, які мають свої внутрішньо диференційовані семантичні типи, кожен з яких, у свою чергу, виконує певні художні функції відповідно до умов та особливостей загального творчого задуму автора драматургічного твору.

У змістовному розрізі різновиди структурних типів ремарок можуть бути виокремлені за ознаками семантичного типу, функцій та обсягу реалізованих

ними в драматургічному творі авторських художніх стратегій.

У підрозділі 2.2. «Принципи художньої організації та семантичні типи сценічної ремарки» схарактеризовано й систематизовано різновиди сценічного типу авторської драматургічної ремарки. До сценічних у роботі віднесено ремарки, які служать авторським коментарем до сценічно відтворених обставин і персоналій сюжетної дії п'єси. Текстуально сценічні ремарки розміщені безпосередньо в межах діалогічно-реплікової частини драматургічного твору. Власне сценічні ремарки, у свою чергу, можуть бути диференційовані на: 1) вступні (препозитивні), 2) внутрішньосценічні (мізансценічні, інтерпозитивні), 3) міжреплікові (інективні), 4) заключні (постпозитивні).

Вступна або препозитивна ремарка, зазвичай, структурно розміщена після афішного переліку дійових осіб і безпосередньо перед першим з означень, що стосуються декупажного поділу твору. Мінімілізована (у словесному обсязі) вступна ремарка вказує або на більш-менш чітко локалізований історичний час, географічний простір, або, найчастіше, одночасно на час і простір відтвореної сюжетної дії.

1. Локалізація історичного часу, зазначеного у вступній ремарці, у драматургічних творах різних авторів коливається в доволі значних хронологічних межах і з різним ступенем часової деталізації – від принципово неконкретизованої, й до окресленої у хронологічних відрізках: загальної, чітко невизначеної вказівки на час дії; конкретного року або певної кількості років, упродовж яких триває сценічна дія; року (років) і місяця (місяців) дії; точно означених помісячних календарних дат дії; певних етапів часу впродовж однієї доби.

2. Географічно вступні ремарки в драматургічних творах найчастіше локалізовані в просторі, окресленому масштабом: окремих фрагментів будинкових та прилеглих до нього приміщень і вулиць; міста або місцевості (країни) загалом; чітко неконкретизованого простору.

3. Одночасна вказівка на час і місце дії у вступній ремарці драматургічного твору передбачає: більш або менш чітку календарно-географічну локалізацію обставин відтвореної сюжетної дії; узагальнену вказівку на часовий і просторовий континуум сюжетної дії; наголошення на умовності чіткої конкретизації часово-просторових обставин сюжетної дії.

Доволі поширеним як у сучасній, так і в театральній практиці попередніх епох (починаючи з ХІХ ст.) є тип більш або менш розгорнутої, своєрідної декупажної вступної ремарки, у якій вказівку на часово-просторові обставини сценічної дії автором розподілено й деталізовано відповідно до декупажної структури його твору.

Вказівкою на часові та просторові обставини сюжетної дії функції вступної ремарки не обмежуються. В окремих випадках вступна ремарка може стосуватися обставин відтвореної у п'єсі фабульної лінії або характеристики персонажів, які беруть у ній участь. Сюжетна вступна ремарка виконує функції поінформування глядачів/читачів про: фабульно-конфліктний ракурс, у якому висвітлюватимуться події п'єси, міра реальності або умовності її фактологічної основи, у випадку інтертекстуального співвіднесення тексту п'єси з сюжетом твору, написаного іншим драматургом, – на деталі та обставини, що вказують

на таке співвіднесення.

Одним із найбільш часто використовуваних типів вступної ремарки слід вважати й ремарку, яку можна означити як декораційну, що містить авторські вказівки щодо предметного оформлення сценічної дії драматургічного твору.

Внутрішньосценічна або мізансценічна (співвіднесена з окремими частинами декупажної структуризації п'єси – діями, явами тощо) ремарка уміщує вказівки про місце, а інколи місце й час, у межах яких локалізовано сюжетний відрізок відповідної дії або яви твору, кількість уведених до сцени персонажів, їхнє просторове розміщення відносно одне одного, рух сценою, фізичний або психологічний стан, особливості зовнішнього вигляду (деталі вбрання та портретної характеристики) тощо.

У творчій практиці окремих драматургів (Б. Шоу, О. Вайльда, Лесі Українки, В. Винниченка, М. Булгакова, Ф. Дюрренматта, Е. Йонеско та ін.) внутрішньосценічні ремарки набувають форми надзвичайно розлогого й деталізованого опису, який іноді перетворюється на своєрідні белетризовані вкраплення в драматургічний твір елементів епічної розповіді.

Заклучна або постпозитивна (розміщена після фінальної сцени декупажу) ремарка вказує на завершення сюжетної дії драматургічного твору й, в окремих випадках, містить у собі авторські пояснення й узагальнення, що стосуються особливостей її сприйняття та розуміння глядачами або читачами.

Міжреплікові або інективні – це ремарки, що розміщені безпосередньо в межах діалогічно-монологічної частини тексту драматургічного твору й служать вказівкою на специфіку поведінкових станів персонажів в момент виголошення ними реплік. Попри проблематичність розроблення більш або менш вичерпної моделі класифікації ремарок цього типу (з огляду на широкий спектр їх потенційних функціональних стратегій), вважаємо за можливе виокремлювати такі три основні типи міжреплікової внутрішньо сценічної ремарки: 1) фізичні ремарки, що супроводжують текст діалогів дійових осіб твору, з різним ступенем деталізації фіксують алгоритм і динаміку їхніх поведінкових реакцій на репліки співрозмовників, містять вказівки на дії, вчинки, спосіб сценічного пересування персонажів, а також на їхні жести й міміку; 2) інтроспективні ремарки, що служать для позначення психологічних та емоційних станів персонажа; 3) мовленнєві ремарки, що характеризують особливості мовленнєвого поведінкового портрету персонажа, пов'язані з особливостями його голосових модуляцій (інтонація, тембр, сила голосу, манера та темп мовлення, вказівка на синхронізацію вимови репліки кількома персонажами, мовленнєві реакції, співвіднесені з фізіологічними станами людини тощо). До мовленнєвих, на нашу думку, слід віднести й ремарки паузації, що сигналізують про тимчасове припинення сценічного мовлення, на кшталт, «пауза» або «мовчання», а також ремарки адресні, що вказують на особу адресата, до якого спрямована репліка персонажа.

Особливим типом сценічної ремарки є вказівка на оптичні й акустичні ефекти, що, за авторським задумом, супроводжують сюжетну дію вистави. Оптична ремарка, відповідно до авторського задуму, коментує обставини освітлення театральної сцени. У роботі виокремлено два типи оптичної ремарки. Перший тип – це своєрідна технічна оптична ремарка, яка містить прямі авторські вказівки на особливості використання освітлювальної техніки в

сцені його твору. Другий тип, який можна означити як пейзажно-інтер'єрний, передбачає не обумовлені технічними засобами сцени авторські вказівки на візуалізовані ефекти, що імітують природні оптичні явища, або на умови освітлення, що характеризують певний сценічно відтворюваний інтер'єр.

Акустична – це ремарка з вказівкою на звукові ефекти, які, за баченням автора, сценічно супроводжують розвиток сюжетної дії драматургічного твору. Застосовувані драматургами акустичні ремарки можуть бути розділені на три типи, внутрішньо диференційовані за ознакою вживаної в тексті драматургічного твору: природної акустики, що імітує звукову сферу природних явищ; технічної акустики, що відтворює звукове тло різноманітних технічних пристроїв і шумових ефектів, породжуваних діяльністю людини; а також музичного супроводу сценічної дії як специфічної форми вияву естетичних потреб людини.

У третьому розділі «Семантичні моделі парасценічної ремарки драматургічного твору» досліджено особливості поетики й художнього функціонування парасценічних типів авторської драматургічної ремарки. Парасценічними у роботі визнано ремарки, які у вигляді певного авторського коментаря характеризують текст драматургічного твору загалом або щодо окремих його значимих частин. До парасценічних у роботі віднесено: 1) номінативні (заголовковий комплекс), 2) декупажні (авторський поділ тексту п'єси на дії, сцени тощо), 3) афішні (перелік дійових осіб та їхня характеристика), 4) обрамлювальні, зокрема, приквели (прологи і сцени, які передбачають передісторію сценічної дії та авторський коментар до неї) і сиквели (парасценічні ремарки, які виконують функцію своєрідного авторського епілогу до тексту п'єси) ремарки.

У підрозділі 3.1. «Номінативна й декупажна ремарки» систематизовано семантичні моделі побудови співвіднесеного із пара сценічним ремарковим текстом драматургічного твору його заголовкового комплексу та поділу на окремі структурні компоненти.

Номінативна – це тип парасценічної ремарки, яка акцентує елементи заголовкового комплексу драматургічного твору, зокрема, власне його заголовка й підзаголовка, вказано на жанр та жанровий підзаголовок, епіграф і присвяту.

У заголовковій частині номінативної ремарки нами спостережено дві семантичні моделі тематичного наголошення:

1) заголовки, що містять метафоричні номінативні означення назви драматургічного твору: моралізаторську його сентенцію; метафоричне означення часу й місця дії; метафору, яка поєднує в собі багаторівневий номінативний семантичний компонент – номінатив, побудований на метафоричній антитезі;

2) заголовки, які поєднують у собі пряму (неметафоричну) номінацію назви твору, що містить особистий або узагальнений номінатив із вказівкою на: національність; соціальний і професійний статус; родинні обставини; фізичний стан; авторську емоційну характеристику; предмет, процес або явище; часово-просторові обставини дії; сюжетну основу дії; назви з комбінованим семантичним номінативом.

У підзаголовковій частині номінативної ремарки, зазвичай, розміщена

авторська жанрова ідентифікація твору. Водночас у драматургічних текстах кінця XIX – початку XXI ст. семантика авторського підзаголовку доволі часто переадресовується на вказівку, яка локалізує заголовковий номінатив твору в тематичному контексті, що вказує на: сюжетні обставини сценічної дії; її авторську емоційну характеристику; часово-просторові обставини; особливості персонифікації; мовленнєвий колорит тощо.

Жанрову компоненту номінативної ремарки в більшості випадків ідентифіковано в підзаголовку драматургічного твору, але в практиці кількостотрічної заголовкової номінації нами спостережено й непоодинокі факти внесення жанрових означень безпосередньо в заголовковий номінатив твору.

Семантика жанрового підзаголовка номінативної ремарки має дві моделі генологічної ідентифікації: класичну і посткласичну. Модифікаціями класичної моделі є: 1) генологічно нейтральна вказівка на родову належність і сценічне призначення твору, зокрема, вживанням терміна «п'еса»; 2) чітка вказівка або на власне жанр, або, найчастіше, на жанр і більш або менш деталізовану структуру його декупажу. У посткласичній моделі нами виокремлено такі чотири семантичні модифікації: 1) нечітка або неповна генологічна ідентифікація твору; 2) вказівка на жанр у контексті тематичного окреслення його дії або проблематики; 3) жанрова ідентифікація в контексті означення пафосу – емоційної тональності твору; 4) використання нетрадиційних жанрових означень твору (бесіда, дискусія, концерт тощо).

Епіграф у структурі номінативної ремарки найчастіше має форму афористичного, стисло вислову, локалізованого в межах літературної цитати, зміст якої служить символічним віддзеркаленням ідейно-художньої суті авторського творчого задуму. Сучасні драматурги часто використовують нетрадиційні типи епіграфів, що, зокрема, виявляє себе у формі: збільшення кількості використовуваних у тексті драматургічного твору ремаркових епіграфів; модифікації номінативних означень; трансформації структурної позиції щодо тексту драматургічного твору; використання у якості епіграфів неавторизованих висловів.

Присвята як елемент номінативної ремарки виконує функцію адресації тексту драматургічного твору певній конкретно персоналізованій людській особі. Водночас у творах драматургів XX–XXI ст. текст присвяти може бути адресовано й чітко неперсоналізованому людському суб'єкту або певній узагальненій людській спільноті, біблійним героям, фантастичним істотам тощо.

Декупажна – тип парасценічної ремарки, що коментує розподіл сюжетної дії драматургічного твору на окремі сценічні сегменти. Попри достатньо чітко усталені в процесі історичного розвитку театрального мистецтва моделі декупажного розподілу тексту драматургічного твору, у практиці драматургів, починаючи з кінця XIX – початку XX ст. і далі доволі часто застосовується нетрадиційний поділ його структурних сегментів на: дії, картини, яви; дії з подальшою нумерацією виокремлюваних у їхніх межах сценічних композиційних елементів; дії, сцени з детальною нумерацією дрібніших сценічних сегментів; виключно на дії, без додаткової структурної сегментизації; лише на акти; номінізовані або ні картини; лише сцени; лише яви; цифрове (арабське або римське) означення структурних сегментів

декупажу драматургічного твору; цифрове й водночас номінативне означення структурних сегментів декупажу тощо. З другої половини ХХ ст. часто вживаними в театральній практиці стають неувичаєні – суто авторські моделі номінативних означень елементів композиційної структуризації тексту, зокрема, розподіл його сюжетної дії на: антиколапси та інверсії, розмови, розділи, спомини, пригоди, клаптики тощо.

У підрозділі 3.2. «Афішна й обрамлювальна ремарки» виокремлено семантичні моделі ремаркового тексту, які стосуються означення персоносфери драматургічного твору, а також структурних його елементів, що виконують функцію вступного й епілогового коментаря до сценічно відтвореної дії.

Афішна – тип парасценічної ремарки, що містить перелік дійових осіб п'єси й більш або менш розгорнуту їхню авторську характеристику. Внутрішнє упорядкування дійових осіб у афішній ремарці традиційного типу найчастіше обумовлене їхнім поділом на головні, другорядні та епізодичні персонажі. Від епохи античності такий розподіл загалом збігається з диференціацією дійових осіб за ознакою їхньої соціальної ієрархії. Афішна персоносфера драматургічного твору може також бути структурованою за ознаками наголошеної автором родинної ієрархії персонажів, їхніми гендерними відмінностями, порядком їхньої появи на сцені тощо.

Для внутрішньої структуризації посттрадиційної афішної ремарки притаманні різноманітні авторські експерименти, спрямовані на деформацію або модифікацію узвичаєного типу класичної персоносфери. Це, зокрема: часткова номінація дійових осіб; їхня скорочена номінація; відсутність прямої іменної номінації; деперсоналізація персоносфери традиційного типу (руйнація ілюзії життєподібності сценічного образу персонажа); використання метаперсонажних типів персоносфери з наголошенням на підкреслено театралізованому статусі дійових осіб твору; наративізація усталених типів персоносфери, зокрема, введення до її складу дійових осіб, уподібнених оповідачам епічного твору, і, відповідно, наділених функцією нарації.

Обрамлювальна – тип парасценічної ремарки, що виконує функцію рамкового коментування діалогічно-реплікової частини драматургічного твору введенням до його тексту вступних або епілогових структурних сегментів, що містять авторські коментарі до змісту, умов сценічного втілення п'єси, бажаний для автора характер її естетичного сприйняття сценаристом-режисером, глядачем або читачем, передісторію або постісторію відображеної у п'єсі сюжетної дії тощо.

У дисертації виокремлено два типи обрамлювальної ремарки – приквел і сиквел. Приквел – вступний сценічний сегмент обрамлювальної ремарки, який, зазвичай, містить у собі відомості про історію написання твору, декларацію творчих намірів автора, коментарі щодо обставин сюжетної дії твору й специфіки сценічного втілення характерів його персонажів, відповідь театральним критикам та аргументи на користь бажаного для автора прихильного ставлення до п'єси з боку майбутніх її глядачів. У новітній театральній практиці цей тип ремарки часто набуває ознак своєрідної художньої гри автора з читачем (глядачем), наголошення на театральній умовності сюжетної дії, часткової або й повної деперсоналізації представлених у ній дійових осіб твору. Сиквел – епілоговий сценічний сегмент

обрамлювальної ремарки, переважно виконує функцію пояснення автором обставин творчого задуму твору, характеристики дійових осіб, особливостей сценічного втілення тощо. В окремих випадках ремарковий сиквел виконує також функцію коментаря постісторії відтворених у п'єсі обставин сюжетної дії.

У **Висновках** узагальнено результати дослідження. На основі аналізу теоретичних засад дослідження поетики драматургічної ремарки з'ясовано:

1. Проблема теоретичного осмислення поетики та функціональних особливостей ремарки як структурного елементу композиційної побудови драматургічного твору на сучасному етапі розвитку філологічної науки є однією з найактуальніших і дискусійних. Аналіз фахової літератури із опрацьованої в роботі проблеми дозволяє констатувати, що, попри значну кількість праць, присвячених дослідженню поетики драматургічної ремарки, у сучасній філологічній науці усе ще залишається чимало питань, які потребують додаткового й більш ретельного вивчення та теоретичного осмислення.

2. Унаслідок узагальнення наявних у сучасній філологічній науці підходів до створення типологічних моделей систематизації ремаркового тексту у виконаній дисертації запропоновано класифікацію за ознаками його подвійного – формально-змістовного втілення в тексті драматургічних творів. З формального боку типи ремарок у дисертаційній роботі виокремлено відповідно до місця їхнього структурно-композиційного розміщення у творі й характеру співвідношення з основною, репліково-діалогічною частиною п'єси. У змістовному аспекті класифікаційним критерієм означення окремих різновидів ремарок визнано семантичний тип, функції та обсяг авторських художніх стратегій, втілюваних у тексті драматургічного твору. Відтак, у ремарковому тексті драматургічного твору запропоновано виокремлювати два основні його структурно-семантичні типи – власне сценічні й парасценічні ремарки.

3. Сценічні ремарки – це авторські вказівки (коментарі), які стосуються деталізації часово-просторових, інтер'єрних, пейзажних обставин і характеристики персоналій сценічної дії, локалізовані безпосередньо в межах окремих частин діалогічного тексту п'єси. З погляду композиційного розташування в тексті драматургічного твору сценічні ремарки розподіляються на чотири основні типи: 1) вступні або препозитивні (зазвичай, подані автором після афішного переліку дійових осіб і безпосередньо перед першим з означень, що стосуються декупажного поділу твору); 2) внутрішньосценічні або інтерпозитивні (співвіднесені з окремими частинами декупажної структуризації п'єси – діями, явами тощо); 3) заключні або постпозитивні (розміщені після фінальної сцени декупажу); 4) міжреплікові або інективні (реалізовані в межах діалогічно-монологічної частини тексту драматургічного твору).

4. Вступна ремарка – це авторські вказівки на часові й просторові обставини відтвореної сюжетної дії, які відрізняються ступенем деталізації та конкретизації означуваних сценічних реалій. Інколи вступна ремарка виконує функцію деталізації фабульних обставин сюжетної дії, її предметних реалій і декорацій або характеристики персонажів. Внутрішньосценічна або, як її ще називають, мізансценічна, ремарка поінформовує режисера-сценариста або читача про часово-просторові обставини певного сюжетного відрізка дії,

склад уведених до неї персонажів, їхнє просторове розташування й особливості пересування сценою, зовнішній вигляд і психологічний стан тощо. Заключна – це фінальна ремарка, яка сигналізує про завершення сюжетної дії драматургічного твору й містить певні коментарі та узагальнення щодо бажаного для автора естетичного характеру глядацького або читацького його сприйняття. Міжреплікова – це ремарка, яка коментує особливості поведінкових станів персонажів під час виголошення ними тих або тих реплік. Міжреплікові ремарки класифіковано на фізичні (вказівки на особливості поведінкових реакцій героїв на репліки співрозмовників), інтроспективні (стосуються означення психологічних та емоційних станів персонажа), мовленнєві (створюють мовленнєвий портрет персонажа).

5. До парасценічних у роботі віднесено структурні типи ремарок, які виконують художні функції номінативних (заголовок, підзаголовок, вказівка на жанр і жанровий підзаголовок, епіграф, присвята), декупажних (авторський поділ тексту п'єси на дії, сцени, яви, акти тощо), афішних (список дійових осіб, супроводжуваний більш або менш деталізованою авторською характеристикою), а також обрамлювальних (у вигляді приквелів – авторських коментарів до передісторії сценічної дії, та сиквелів – авторських епілогів до змісту текстів п'єс) ремарок.

6. Номінативна – це різновид парасценічної ремарки драматургічного тексту, що поєднує такі внутрішньо диференційовані елементи: заголовок, підзаголовок, жанр та жанровий підзаголовок, епіграф та/або присвята. У моделях заголовкового комплексу драматургічного твору виокремлено дві семантичні групи: а) заголовки, що містять метафоричні номінативні означення назви п'єси; б) заголовки, які поєднують пряму (неметафоричну) номінацію означення назви твору. Традиційна функція підзаголовка драматургічного твору полягає у вказівці на його авторську жанрову ідентифікацію, але у драматургічних текстах кінця XIX – початку XXI ст. семантика авторського підзаголовка доволі часто переадресовується на сюжетний, тематичний, персонажний коментар до заголовкового номінатива твору. У понятійному контексті жанрового підзаголовка драматургічного твору доцільно виокремлювати дві основні моделі його семантичної реалізації: класичну й посткласичну. Класична модель передбачає або чітку жанрову ідентифікацію твору, або генологічно нейтральну вказівку на його родову належність, означену вживанням терміну «п'єса». Посткласична модель побудови жанрового підзаголовка має у своїй основі нечітку або неповну генологічну ідентифікацію драматургічного твору. Традиційною формою ремаркового епіграфа є літературна цитата, образний зміст якої служить символічним віддзеркаленням ідейно-художньої суті авторського творчого задуму. Драматурги XX і XXI ст. поряд із традиційною часто вдаються й до нетрадиційної практики використання та оформлення тексту ремаркового епіграфа (зміна його структурної позиції, використання літературно неавторизованих висловів тощо). Як різновид парасценічної ремарки присвята адресує текст драматургічного твору певній конкретній людській особі. В окремих випадках присвята може бути адресована узагальненій людській спільноті, біблійній особі чи фантастичній істоті тощо. Зазвичай, ремаркова присвята цілком персоналізована, у сенсі одноосібності її адресації, але в

окремих випадках може стосуватися двох і більше персоналій.

7. Декупажна – це ремарка, яка вказує на авторський розподіл виокремлюваних у його драматургічному творі сценічних композиційних сегментів сюжетної дії. Семантичні моделі декупажної ремарки неодноразово трансформувалися в процесі історичного розвитку театру: від античності до класицистичних й посткласицистичних драматургічних її типів. Починаючи з кінця ХІХ – початку ХХ ст. і далі драматурги активно експериментують з традиційним сценічним алгоритмом декупажного розподілу творів. Крім узвичаєних декупажних моделей структуризації драматургічного тексту на дії (акти) та яви (картини, сцени), застосовується поділ його композиційних сегментів на номінативно або в цифровий спосіб означені відрізки сценічної дії. У театральній практиці драматургів ХХ – початку ХХІ ст. вживаними стають неувичаєні, з погляду традиції, моделі номінативних означень елементів композиційної структуризації тексту, зокрема, розподіл його сюжетної дії на: антиколапси та інверсії, епізоди, пригоди, клаптики тощо.

8. Афішна – це авторська ремарка, яка вказує на перелік дійових осіб п'єси й містить різною мірою деталізовану їх характеристику. У роботі виокремлено два семантичні типи афішної ремарки: традиційну й посттрадиційну. У межах традиційної афішної ремарки внутрішнє сюжетне взаємоспіввідношення дійових осіб найчастіше упорядковується за ознаками їхнього поділу на головні, другорядні та епізодичні. Традиційний афішний список драматургічного твору може бути також структурований у спосіб наголошення соціальної ієрархії представлених персонажів, їх родинних взаємин, гендерних відмінностей, порядку появи на сцені тощо. Найбільш уживаним різновидам посттрадиційної афішної ремарки властиві авторські експерименти, пов'язані із деформацією або модифікацією класичного типу персонифери, зокрема, її деперсоналізацією, метаперсоналізацією, наративізацією.

9. Обрамлювальна – це ремарка, яка доповнює основну, діалогічно-монологічну (реплікову) частину п'єси вступними (приквели) або заключно-епілоговими (сиквели) структурними елементами, що виконують функцію авторського коментаря до змісту, форми, сценічної історії твору, містять виклад передісторії або постісторії відображеної у п'єсі сюжетної дії, прямі звернення до читача й потенційного режисера-сценариста.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Капелюх Д. П. Еволюція використання ремарки в драматургії. *Актуальні проблеми літературознавчої термінології: науковий збірник / Відп. ред. Є. М. Васильєв. – Рівне: О. Зень, 2017. – Вип. 2. С. 181–185. (0,4 д.а.)*
2. Капелюх Д. П. Значення зовнішньо-сценічної авторської ремарки в драматичному творі. *Брехтівський часопис (Brecht-Heft): статті, доповіді, есе: збірн. наук. праць (філолог. науки) / ред. : Астрахан Н. І., Бондарева О. Є., Білоус П. В. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2018. № 6. С. 95–96. (0,4 д.а.)*
3. Капелюх Д. П. Ремарка як структурний елемент композиційної організації драматургічного твору. *Науковий вісник Міжнародного*

- гуманітарного університету. Серія : «Філологія». 2018. Вип. 32. Т. 2. С. 181–184. (0,5 д.а.).
4. Капелюх Д. П. Дискусійні питання термінологічного означення драматургічної ремарки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2018. Вип. 33. Т. 1. С. 134–137. (0,5 д.а.).
  5. Капелюх Д. П. Семантичні особливості афішної ремарки в драматургії. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2018. Т. 29 (64). № 2. С. 147–151. (0,5 д.а.)
  6. Капелюх Д. П. Особливості номінативної ремарки драматичного твору. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. : «Філологія»*. Серія : «Філологія». 2018. Вип. 34. Т. 1. С. 80–83. (0,6 д.а.)
  7. Капелюх Д. П. Функціональні особливості вступної ремарки в драматичному творі. *Електронний фаховий журнал «Синopsis: текст, контекст, media»*. 2018. № 3 (23). С. 26–35. (0,6 д.а.).
  8. Капелюх Д. П. Особенности типологической классификации ремарочного текста в драматургии. *Ежемесячный международный научный журнал «European multiscience journal»*. 2018. № 19. С. 25–28. (0,4 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Капелюх Д. П. Поетика драматургічної ремарки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.06 – теорія літератури. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2019.

У дисертації узагальнено й систематизовано розроблені в українському та зарубіжному літературознавстві підходи до спроб теоретичного означення, опису й систематизації типів ремаркового тексту в композиційній структурі драматургічного твору, окреслено головні змістовні та формальні ознаки ремаркового тексту, запропоновано й обґрунтовано теоретичні критерії для означення його художнього статусу та варіантних моделей його семантичної та структурної типологізації.

У роботі вперше в українському літературознавстві розроблено комплексну, системно-цілісну концепцію аналізу художньої парадигми ремаркового тексту драматургічного твору, обґрунтовану на матеріалі дослідження 415-ти творів 168-ми українських та зарубіжних письменників; зазначено й обґрунтовано проблемні питання теоретичних засад вивчення поетики драматургічної ремарки; виокремлено та класифіковано основні структурні типи авторських драматургічних ремарок; систематизовано семантичні різновиди форм їхньої сценічної реалізації; досліджено й схарактеризовано принципи художньої організації та функціональні типи сценічної ремарки; розроблено й класифіковано семантичні моделі парасценічної ремарки драматургічного твору.

Ключові слова: драматургічна ремарка, сценічні ремарки, парасценічні

ремарки, номінативний ремарковий текст, декупаж, афіша, приквел, сиквел.

АННОТАЦИЯ

Капелюх Д. П. Поэтика драматургической ремарки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.06 – теория литературы. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2019.

В диссертации обобщены и систематизированы разработанные в украинском и зарубежном литературоведении подходы к попыткам теоретического определения, описания и систематизации типов ремарочного текста в композиционной структуре драматургического произведения, определены главные содержательные и формальные признаки ремарочного текста, предложены и обоснованы теоретические критерии для определения художественного статуса и вариантных моделей его семантической и структурной типологизации.

В работе впервые в украинском литературоведении разработана комплексная, системно-целостная концепция анализа художественной парадигмы ремарочного текста драматургического произведения, обоснованная на материале исследования 415-ти произведений 168-ми украинских и зарубежных писателей; указаны и обоснованы проблемные вопросы теоретических основ изучения поэтики драматургической ремарки; выделены и классифицированы основные структурные типы авторских драматургических ремарок; систематизированы семантические разновидности форм их сценической реализации; исследованы и охарактеризованы принципы художественной организации и функциональные типы сценической ремарки; разработаны и классифицированы семантические модели парасценической ремарки драматургического произведения.

Ключевые слова: драматургическая ремарка, сценические ремарки, парасценические ремарки, номинативный ремарочный текст, декупаж, афиша, приквел, сиквел.

SUMMARY

D.P.Kapeliukh. Poetics of the dramatic stage direction – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of Philological Sciences by the speciality 10.01.06 – "Literary theory". – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2019.

The thesis research approaches to attempts of the theoretical definition, description and systematization of the types of the stage direction's text in the compositional structure of the dramatic work, which are developed in the Ukrainian and foreign literary studies, are summarized and systematized. The main content and formal features of the remarkable text are defined. Theoretical criteria for the determining its artistic status and variant models of its semantic and structural typology are proposed and substantiated. In this work, for the first time in Ukrainian

literature studies a comprehensive, systematic, holistic conception of the analysis of the art paradigm of the stage direction's text of the dramatic work has been developed. It is substantiated on the basis of research of 415 works of 168 Ukrainian and foreign writers. The problematic issues of the theoretical basis for the study of poetics of the dramatic stage direction are defined and substantiated. The main structural types of the author's dramatic stage direction are distinguished and classified. Semantic varieties of the forms of their stage performance are systematized. The principles of the art organization and functional types of the scenic stage design are researched and characterized. The semantic models of the parascentic stage direction of the dramatic work are developed and classified.

Types of the stage direction's text on the grounds of its dual – formally-meaningful embodiment in the text of dramatic works are proposed to classify. Formal, the types of the stage directions in the thesis research are distinguished according to the place of their structural and compositional arrangement in the work and the nature of their correlation with the main, replicative-dialogical acting copy.

In substantive aspects, the classification criteria for identifying different types of the stage directions is recognized as semantic type, the functions and volume are realized by them in the dramatic work of author's art strategies. So, in the thesis research is proposed to distinguish two main structural types of the stage direction's text – actually the scenic stage directions and parascentic stage directions.

In this work, to the scenic stage directions include the stage directions which are related the details of time-space, interior, landscape circumstances of the stage action, and the characteristics of the actors of the play, and they are located directly in the individual parts of the replicative-dialog component of the text of the dramatic work. It is proposed to distinguish four main types of scenic stage directions, in particular: 1) introductory, 2) intraclassical, 3) intercostal, 4) final.

In this work to parascentic stage directions include the stage directions which are performed art functions of the nominative stage directions (title, subtitle, indication of genre and genre subtitle, epigraph, dedication), decoupage stage directions (author's division of the text of the play into actions, scenes, manifestations, acts, etc.), posters stage directions (the list of actors, accompanied by more or less detailed their author's characteristic), and framing stage directions (in the form of prequels – author's comments to the background of stage action, and sequels – author's epilogues to the content of the texts of plays). It has been established that both scenic and parascentic type of dramatic stage direction can internally be differentiated into corresponding semantic types and structural models.

Keywords: dramatic stage direction, scenic stage direction, parascentic stage direction, nominative stage direction's text, decoupage, poster, prequel, sequel.